

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, КОМПЕТЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Палійчук Е.О., кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології та перекладу Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка, асоційований експерт з питань перекладу проєкту Association4U.

У роки євроінтеграційного руху України перед державою, та урядовими інституціями зокрема, постає чимало викликів, завдань, та, водночас, перспектив, які зумовлюють необхідність реформування різних галузей та сфер суспільного життя відповідно до стандартів Європейського Союзу. Підписання у березні і червні 2014 року Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС зобов'язує державу до виконання взятих на себе зобов'язань, у першу чергу до наближення національної законодавчої бази до законодавства ЄС [3; 4; 5]. Безумовно, адаптація законодавства неможлива без системи якісних перекладів, які полягають в основі розроблення нових законопроектів.

З огляду на несистемність термінології та гетерогенне мовне оформлення актів чинного законодавства України, що більшою мірою зумовлено виконанням перекладів різними внутрішніми інституційними структурами та перекладацькими агенціями, постає необхідність у виробленні універсального та уніфікованого стилю викладення положень законодавства. Більш того, саме зараз Україна формує власний «супранациональний» мовний код законодавства, як це у свій час робили держави-члени, прокладаючи свій шлях до вступу у ЄС.

Сучасна євроінтеграційна українська мова дедалі більше формується як відображення «євролекту», що відбувається крізь призму перекладів *acquis communautaire*. Спеціальна мова законодавства ЄС є унікальним явищем, декультуризованим і максимально нейтральним для розуміння на пан-Європейському рівні [9]. Відповідно, існує державний запит на паралельний процес розбудови такої спеціальної мови законодавства в Україні. А це означає необхідність комплексної організації перекладання актів ЄС українською мовою та системного інституційного перекладу як окремої фахової галузі.

Якими є характеристики інституційного перекладу? Перш за все, необхідно зазначити, що тексти *acquis communautaire*, також відомі як інституційно-юридичні тексти ЄС є «супранаціональними» [8, с. 161] юридичними документами, розробленими у контексті соціокультурних розбіжностей між окремими державами-членами Європейського Союзу.

Документи ЄС є юридичним документами, які транспонують у національне законодавство відповідних держав-членів. Усі законодавчі тексти завантажено в базу даних ресурсу *EUR-Lex* (<http://eur-lex.europa.eu>). У сукупності вони становлять єдиний правовий текст, тобто *acquis* – регламенти та інші типи документів первинного законодавства, що є обов'язковими для всіх сторін і мають пряму юридичну силу в усіх державах-членах [8, с. 162].

Специфіка доробку *acquis communautaire* полягає в тому, що законодавчі тексти ЄС розглядають як такі, що становлять окремий пан-Європейський текстовий жанр [8, с. 162]. Такий жанр побудовано на специфічних ознаках.

По-перше, це – *гібридні* тексти, що є продуктом перекладацького процесу на інтернаціональному рівні, в якому відбито мовні особливості інших країн і які сприймаються як щось неприродне іншою культурою з погляду лексики, стилістики, або синтаксису. Іншими словами, розроблення законодавчого документа вбирає в себе специфічні риси культури і мови інших держав-членів, з чим власне неодноразово зіткаються перекладачі в Україні, працюючи з оригінальними версіями актів ЄС.

По-друге, тексти ЄС є *репродукованими*, оскільки доволі часто в основі перекладання полягає «лінгвістичний прецедент» [8, с. 162]. Для відображення поняття оригінальної версії керуються іншими мовними версіями, здійснюють пошук, як саме переклали відповідне поняття інші держави-члени. Подібним чином працюють інституційні перекладачі в Україні для максимального наближення до інтенцій вихідного тексту документа ЄС.

По-третє, використання *мовних матриць*, що передбачає шаблонність текстів як наслідок інституціоналізації або стандартизації форми і мови [8, с. 162] документів. У результаті виникає гомогенний текст з наскрізною уніфікованою термінологією на рівні різних урядових інституцій.

Урешті-решт, текстам ЄС притаманна *горизонтальність*, вони мають однакове значення. Усі мовні версії мають однакову юридичну силу. Це означає, що достатньо зануритися у будь-яку мовну версію документа та розглядати його як єдиний документ корпусу законодавчих текстів. Більш того, мультилінгвальність ЄС формує узагальнене пан-Європейське бачення світу з погляду специфічних особливостей окремих держав-членів. Тим не менш, важливим завданням для перекладачів є збереження первинних інтенцій документа з урахуванням мінливості цільового тексту у порівнянні з оригінальним текстом.

В Україні проблематика інституційного перекладу також охоплює такі питання як стандартизація термінології [7], якість перекладу як продукту діяльності, оскільки саме перекладання є стрижневою фасилітаційною діяльністю ще за часів заснування Європейського співтовариства вугілля та сталі у 50-х роках XX століття [8, с. 31], питання забезпечення уніфікованої і гомогенної мови перекладу на міжвідомчому рівні, тощо.

Зазвичай переклад законодавства ЄС помилково сприймають як юридичний переклад, проблемні питання якого можливо з'ясувати у площині правознавчої науки чи правничої лінгвістики [2; 5].

Однак, такий тип перекладу є здебільшого політичним або дипломатичним, оскільки багато ухвалених документів є результатом перемовин або політичних компромісів між державами-членами [8, с. 32].

Ці та інші перекладознавчі аспекти підготування інституційного документа зумовлюють *виклики*, що постають перед фахівцями з перекладу. Ними є такі (табл. 1):

Таблиця 1

Виклики	Рішення
Створення системи якісних перекладів для урядових інституцій	Проект ЄС «Асоціація для України й для тебе» (http://www.association4u.com.ua)
Стандартизована термінологія	Розроблення глосаріїв
Стилістична унормованість текстова однорідність, наскрізність кліше і граматичних конструкцій	Інституційна політика щодо перекладу, CAT-tools
Запит на професійних інституційних перекладачів-випускників ВИШів	Розроблення та запровадження навчальних програм з інституційного перекладу за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги, застосування кращих практик держав-членів.

У подоланні вказаних викликів Україні допомагає проект технічної допомоги ЄС Association4U / «Асоціація для України й для тебе», спрямований на посилення спроможності урядових інституцій у комплексному виконанні ними зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію.

Перекладацький компонент є одним із ключових напрямів діяльності проекту, в результаті якої для законодавчого наближення та реалізації політик побудовано систему якісних сертифікованих перекладів. Станом на тепер у рамках проекту вже розбудовано стандартизовану україномовну термінологію з урахуванням секторальних аспектів перекладів. Зокрема, розроблено глосарій термінів *acquis* ЄС [1].

Також сформовано і впроваджено стратегію забезпечення унормованого та уніфікованого стилю перекладів завдяки політиці проекту, що реалізується на основі методичних матеріалів, глосаріїв, настанов, а також впровадженню технологій, відомих в індустрії як CAT-tools (MemoQ).

Наявний державний запит щодо забезпечення якісного інституційного перекладу зумовлює необхідність мобілізації фахових ресурсів, лінгвоправничих компетенцій, галузевих знань та навичок застосування сучасних інформаційних технологій. Більш ніж 100 перекладачів отримали кваліфіковану фахову підготовку в рамках проекту Association4U.

До того ж, існують передумови для розвитку академічного напрямку з питань інституційного перекладу як однієї із ініціатив проекту. Одночасно, посилюється євроінтеграційний розвиток вищих навчальних закладів України. Інституційний переклад як фахова спеціальність невдовзі стане надзвичайно запитуваним напрямом освітньої діяльності, що включатиме низку спеціальних компетенцій (табл.2):

Таблиця 2

Матриця компетенцій інституційного перекладача		
Перекладознавство	Основи права ЄС	Юридична іноземна мова
Філологічні науки (граматика, лексикологія, стилістика, історія мови, герменевтика тощо)	Секторальні знання	Професійна українська мова
	Правнича лінгвістика	
Галузевий переклад		CAT-tools

Напрями освітньої діяльності, вказані у таблиці, є основоположними для якісної і конкурентоспроможної фахової підготовки майбутнього інституційного перекладача, що безумовно потребує розширення переліку дисциплін, виділення навчальних годин, розроблення спеціальних магістерських навчальних програм.

Включення інституційного перекладу як компоненту філологічних, перекладознавчих та юридичних спеціальностей є перспективним напрямом освітньої діяльності, що передбачає залучення підтримки проектів технічної допомоги, потенційне надання міжнародних грантів на розвиток цієї галузі, збільшення кадрового потенціалу для роботи в урядових установах, забезпечення єдиної мови перекладання на загальнонаціональному рівні.

Як висновок, необхідно зауважити, що виклики дають поштовх для подальшого євроінтеграційного руху країни, що зумовлює формування специфічного комплексу компетенції, а вказані перспективи вказують на надзвичайні переваги як для установ України так і для майбутніх фахівців перекладацької індустрії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глосарій термінів *acquis* ЄС. Урядовий портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/perekladi-aktiv-acquis-yes> (дата звернення: 05.02.2019).
2. Діомідова О. Сучасна юридична лінгвістика: перспективи розвитку / О. Діомідова // Мова і суспільство, № 5, 2014. – С. 18–22.
3. Закон України Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 05.02.2019).
4. Палійчук Е.О. Виклики перекладацьких проєктів з підтримки імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: лінгвістичні аспекти / Е.О. Палійчук // Матеріали міжнародної міждисциплінарної конференції [«Комунікативний дискурс у полікультурному просторі»], (6-7 жовтня 2017 року) / МНУ імені В.О. Сухомлинського, Миколаїв, 2017. – С.198–199.
5. Палійчук Е.О. Лінгвостилістичні особливості редагування перекладів актів ЄС: досвід участі у проєкті Association4U / Е.О. Палійчук // На перетині мови і права [Текст] : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22 лютого 2018 р.) / [редкол.: О.В. Єременко, С.С. Чернявський, О.Л. Доценко та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – С. 45 – 52.
6. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика в Україні: здобутки і перспективи / Ю. Ф. Прадід // Мовознавство, № 2, 2011. – С. 31–37.

7. Рицар Б. Стандартизація термінології – чинник утвердження державності України / Б. Рицар // Стандартизація, сертифікація, якість, № 1, 2001. – С. 30–32.
8. Bednárová-Gibová K. *Acquis communautaire as supranational legal texts and their interlingual reproduction across multilingual Europe* / Klaudia Bednárová-Gibová // *International Conference on Communication in Multicultural Society / CMSC 2015 (6-8 December 2015), Moscow, 2015.* – P. 161–167.
9. Biel. Ł. *Quality in institutional EU translation: Parameters, policies and practices* / Ł. Biel // In T. Svoboda, Ł. Biel and K. Łoboda (eds.), *Quality aspects in institutional translation*, Berlin: Language Science Press. 2017. – P. 31–57.